

Inhoud

Voorwoord door Paul Verhaeghe 13

Inleiding 17

Proloog 19

1. Van eugenetica naar 'Euthanasie' 25

Drama zonder naam 25

Eugenetica avant la lettre 26

Naar een wetenschappelijke eugenetica 27

Malthus 27

Degeneratie 27

Sociaaldarwinisme 30

Eugenetica volgens Galton 32

Wat is de wetenschappelijke waarde van deze theorieën? 34

Van wetenschap naar beleid 38

De Verenigde Staten als eugenetisch model 38

Duitsland hinkt achterop 40

Een Duitse inhaalbeweging 42

Van sterilisatie naar euthanasie 42

Eugenetische vingeroefeningen van de nazi's 44

1933: het echte werk 44

1935: *Das Wunder des Lebens* 48

2. Een verschrikkelijk boekje 53

Kunststad München 53

Double bill in München 53

Inmiddels in Brussel 55

De *Große Deutsche Kunstausstellung* 57

Een moeizaam selectieproces 57

Völkisch of *Völkitsch*? 65

'*Entartete Kunst*' 68

Dood aan de modernen 68

Een grootse schandtentoonstelling 68

Een verschrikkelijk boekje 73

Een schokkende Führer 73

Een dreigende Führer 74
Ontaarde kunst en psychiatrie 76

3. Moderne kunst en schizofrene meesters 81

De Prinzhorncollectie 81
Een kronkelig levenspad 81
Een artistieke bijbel 83
Schizofrene meesters 88
De collectie na Prinzhorn 91
De collectie onder het nazibewind 91
Naoorlogse rehabilitatie van de Prinzhorncollectie 92
Opnieuw vergeten en herontdekt 93
De betekenis van outsiderkunst 95
Rode draden 95
Outsiderkunst vandaag 98

4. Kunst en geestesziekte 101

Geschiedenis van een relatie 101
Inleiding 101
Een oeroud vermoeden 102
Middeleeuwse melancholie 102
Genie en waanzin 103
Hedendaagse wetenschappelijke visies 104
Psychologische polemiek 104
Methodologische moeilijkheden 105
De stand van de wetenschap 108
Een tentatieve synthese 109

5. De positieve eugenetica van Lebensborn 113

Weg met de burgerlijke moraal! 113
Raszuivere reproductie 114
Ariërs aller landen 115
Procreatieve problemen 117
Oorlog verandert spelregels 118
Nasleep en mythes 118
Spring of Life & Inglourious Basterds 118
Het Himmlercomplex 119

6. **Aanloop naar het ondenkbare** 121
- Onderwijs 121
    - Zieken en zwakken 121
    - Een wiskundig vraagstuk 123
  - Multimediale propaganda 125
    - Leven als ballast 125
    - Slachtoffers van het verleden 126
    - Un amour infini* 128
    - Niet voor gevoelige zielen 131
  - Wie was er klaar voor? 133
    - Wij versus zij 133
    - Een vermaledijde enquête 134
7. **Psychiatrische genocide** 135
- Hitlers betrokkenheid 135
    - Eerste tekenen 135
    - 'Euthanasie' en oorlog 136
    - Machtiging van de Führer 137
  - Kinder-'euthanasie' 139
    - Kind K 139
    - 'Wetenschappelijk onderzoek' 141
    - 'Speciale kinderafdelingen' 141
    - Slachtoffer: Ernst Lossa (1929-1944) 142
    - Dader: een andere dokter Groß 143
  - Poolse prelude 145
    - Psychiatrische slachting 145
    - De eerste gaskamer 148
    - Gas als humaan moordwapen 150
    - Traditionele methoden 152
  - Actie T4 152
    - Inmiddels in Berlijn 152
    - Moordende spookfirma 154
    - Flowchart van een massamoord 155
    - Het aanmeldingsformulier 155
    - Technologie van de dood 159
    - Complexe transporten 161
    - Bureaucratie van een massamoord 163

- T4-vernietigingscentra 164
- In de hel 168
- Zandkorrels in de machinerie 170
- Een dubieus einde 171
- Actie 14f13 175
- ‘Wilde euthanasie’ 176

- 8. **Van ‘Euthanasie’ naar Endlösung** 181
  - Outsourcing voor een groter project 181
    - Human resources van de vernietigingskampen 181
    - Schaalvergroting, rationalisering en *change management* 183
    - Psychiaters en de Holocaust 184
  - Conceptuele continuïteit 186

- 9. **Psychogenocide en ‘psychopathologische kunst’** 189
  - T4 en de Prinzhorncollectie 189
    - Karl Franz Bühler (1864-1940) 190
    - Paul Goesch (1885-1940) 193
    - Haus der Künstler in Gugging 195
    - Elfriede Lohse-Wächtler (1889-1940) 195
    - Marianne Schönfelder (1917-1945) 198

- 10. **Artsen in een sleutelrol** 203
  - Geneeskunde en de nazi-ideologie 203
    - Diagnose en behandeling 203
    - Medisch onderzoek 205
  - Wat dreef hen? 207
    - Ernst Rüdin (1874-1952) 209
    - Werner Heyde (1902-1964) 210
    - Horst Schumann (1906-1983) 213
    - Georg Renno (1907-1997) 215
    - Karl Brandt (1904-1948) 217
    - Valentin Falthäuser (1876-1961) 220
    - Gottfried Ewald (1888-1963) 222
  - Het naziartsenproces 224
  - Economie of eugenetica? 227
    - Economie? 227

Of eugenetica? 229

11. Het lot van psychiatrische patiënten in Europa tijdens de Tweede

Wereldoorlog 231

Duitsland 232

Frankrijk 235

De nederlaag 235

Ondermaatse zorg in psychiatrische instellingen 236

Invloed van de eugenetische ideologie van de nazi's 237

Hongerdood in de psychiatrie 237

Reacties 238

Fysiologie van de smaak 239

Moord versus schuldig verzuim 240

Oostenrijk 240

Beste leerling Oostenrijk 240

'Wilde euthanasie' op kinderen 241

Nederland 243

Haperende gelijkschakeling 243

Joden en/of patiënten 243

Hongerdood in de psychiatrie (bis) 245

Het castratievraagstuk 246

Italië 247

Racisme anders 247

De lijdensweg van de psychiatrische patiënten 248

Spanje 249

Van mentale naar raciale hygiëne 249

Marxisme als geestesziekte 250

Scandinavische landen 251

Finland: hongerdood in de psychiatrie (tris) 252

Denemarken 253

Noorwegen 253

Zweden: sterilisatie-ijver 254

België 255

De psychiatrie in België 256

Belgische psychiatrie in de oorlog 257

Het lot van Joodse psychiatrische patiënten 259

Belgische plantrekkerij 259

- 12. Nasleep van de Psychogenocide** 261
- Reacties na de oorlog 261
    - Strengere reactie onmiddellijk na de oorlog 261
    - Zachte re-integratie van de daders 262
    - Herontdekking vanaf de jaren 1960 264
    - Toekomst van het onderzoek 265
- 13. Psychogenocide. Heden en verleden** 269
- Namen noemen 270
    - Een drama zonder naam 270
    - Namen van patiënten 272
    - Namen van kunstenaars 273
  - Stigma 275
    - Stigma in soorten 275
    - Stigma op de psychiatrie 277
  - Euthanasie 278
    - '*Euthanasie*' versus euthanasie 278
    - Euthanasie en economie 280
  - Een sleutelrol voor artsen 281
    - De schok van Milgram 281
    - De gelegenheid maakt de dief 282
    - Licence to kill* 285
    - Licence to ill* 286
    - Neo-eugenetica 287
  - Wetenschap en ideologie 288
    - Ideologische wetenschap 288
    - Wetenschappelijke ideologie 290
  - Verantwoordelijkheid van de gemeenschap voor de Psychogenocide 291
  - Psychogenocide vandaag 292
    - Verdoken eugenetische maatregelen 292
    - Problematisering van minderheidsgroepen 293
    - Oorlog 294
- 14. Hoop** 297
- Memorialen 297
    - De zes vernietigingscentra 297
    - Tiergartenstraße nummer 4 299

Psychiatrie, kunst en massamoord	301
Tiergartenstraße anno 2014	303
Her-denking van een drama	305
Erkenning van de slachtoffers	305
Her-denking van de geneeskunde	306

Epiloog 307

Bibliografie 311